

АРИАДНА ВОРОНОВА

Православни Свето-Тихоновски универзитет
Москва
variadna2@yandex.ruУДК: 726.54(497.12)^{11/12}"
726.54(430)^{11/12}"
726.54(497.13)¹⁰"ПРИМЉЕНО: 9. 5. 2017.
ОДОБРЕНО: 22. 6. 2017.

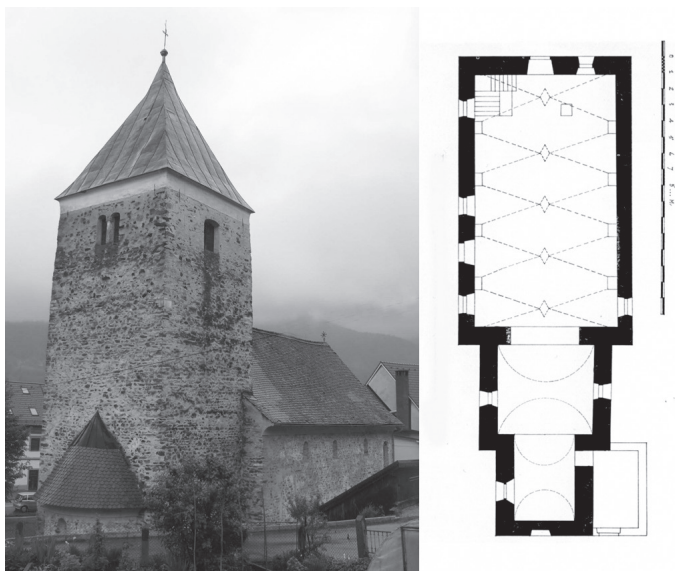
Кула изнад укрснице и „корни звоник“ у романској архитектури Словеније, Немачкој и јужној Далмацији: ПРОБЛЕМ ГЕНЕЗИСА И МОГУЋЕ ВИЗАНТИЈСКЕ ПАРАЛЕЛЕ

Сажетак: Поседна појава у словеначкој романици је једнобродна црква са звоником изнад хора, односно олтарског простора. Те цркве највише су распрострањене на подручју око границе садашњих држава Словеније, Аустрије и Немачкој. То је самосталан архитектонски тип, који се налази углавном у мањим сеоским црквама и твори регионално издвојену групу. Простор испод „корнег звоника“ се упоређује са укрштањем главног брода и трансепта у ранохришћанским базиликама, а такође и у куполним црквама у Византији и на Западу, те у рашким црквама. То говори о присутности генетичких веза између тих типова, што враћа ка идеји заједничког корена романске и византијске архитектуре. ► *Кључне речи:* Корни звоник, кула изнад укрсницом, средњовековна архитектура, Далмација, рашка школа, византијска уметност, романичка уметност.

Увод

Поседна појава у словеначкој романици је једнобродна црква са звоником изнад хора, односно олтарског простора (словен. „корни звоник“, нем. „Chorturm“, франц. „tour chevet“). Такве цркве су познате и у дороманици али углавном датирају из периода IX–XII в., а у неким европским земљама њихова традиција се сачувала још до барокног доба. То је самосталан архитектонски тип, који се налази претежно у мањим сеоским црквама и твори регионално издвојену групу. Главни елеменат грађевине је „корни звоник“ — посебна архитектонска форма, чији се западни зид ослања на источни зид брода, односно на тријумфални лук. Звоник може бити отворен целом висином, а ужад од звона су слободно висила право на олтар, или су ишла преко отвора у плочи међу спратовима да би се могло звонити из олтарског простора у одређеним моментима литургије.¹

¹ М. Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982, 33, 331.

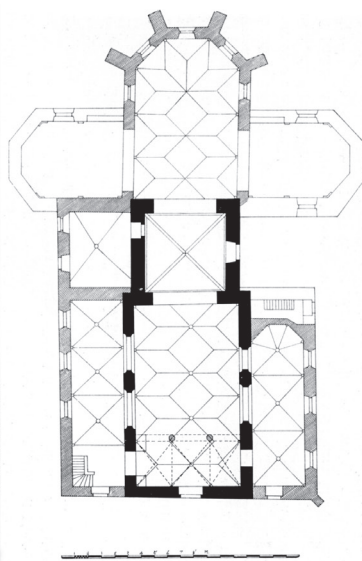
1. Црква Св. Вида у Дравограду, XII в.

Цркве у Словенији

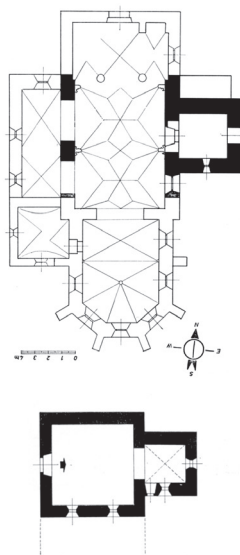
Најстарија црква Словеније са „корним звоником“ је Свети Вид у Дравограду близу северне аустријске границе (сл. 1). Из 1177. год. сачуван је докуменат: писмо папе Александра III Салцдуршком архиепископу Конраду и Кршком епископу Роману, да ће опат Перегрин и гроф Колон (1143–1180) на манастирској земљи градити град и цркву уз њега. Први истраживачи из XIX в. говорили су за ту цркву да је са „корним столпом“. Звоник изнад централног дела првобитно је био нижи, брод и апсида су прекривени двосливним кровом. Правоугаони пресвитериј из XVII в. у XX веку је замењен првобитном апсидом.

Цркве са „корним звоником“ највише су распрострањене на подручју око границе садашњих држава: Словеније (покрајина Корушка) и Аустрије (*Kärnten*), те у јужној и западној Немачкој (Тјурингија, Елзас) и Скандинавији. Углавном су раширене на штајерском подручју Словеније које је било под влашћу Бабенберга од 1192. до 1246. г. Ипак земље око града Лашко су сачувале своју самосталност као земље такозваног „лашког господства“. Зато је архитектонска скупина цркава са квадратним пресвитеријем, „корним звоником“ заједно са ротондама-костурницама, типолошки уједињена у „лашку групу“ словеначке касне романике. Општа њихова обележја су били ребрасти крстасти сводови преузети са аустријског подручја. Црква Св. Мартина у Лашком (сл. 2) из прве половине XIII в. постала је родоначелник те лашке групе. Простор испод „корнег звоника“ је прекривен крстастим сводом, а бочни делови и апсида су дограђени касније.²

² М. Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, 340–343.

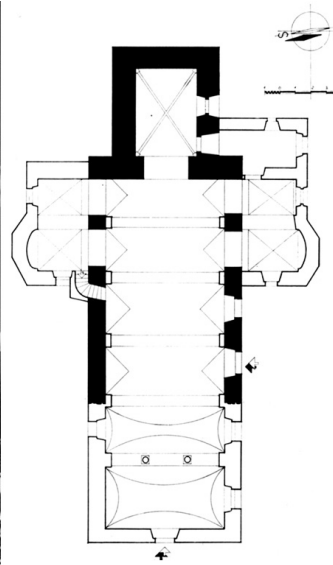

2. Црква Св. Мартина у Лашку, прва половина XIII в.

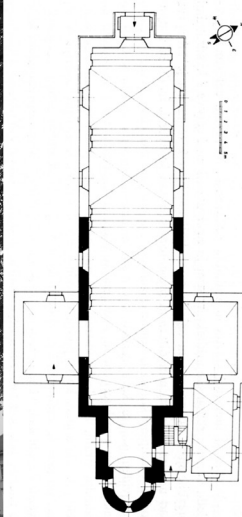

3. Црква Св. Јована Крститеља у Шентјанж, XIII в.

Понекад током преграђивања „корни звоник“ је мењао свој положај у односу на нову грађевину, што се види у цркви из XIII в. Светог Јанеза Крстника (Јована Крститеља) у Шентјанжу код Дравограда (сл. 3). Ту је нова црква променила своју оријентацију, због чега се сада звоник налази бочно уз брод. Реконструкција тлоцрта показује првобитну основу цркве. Један од најлепших

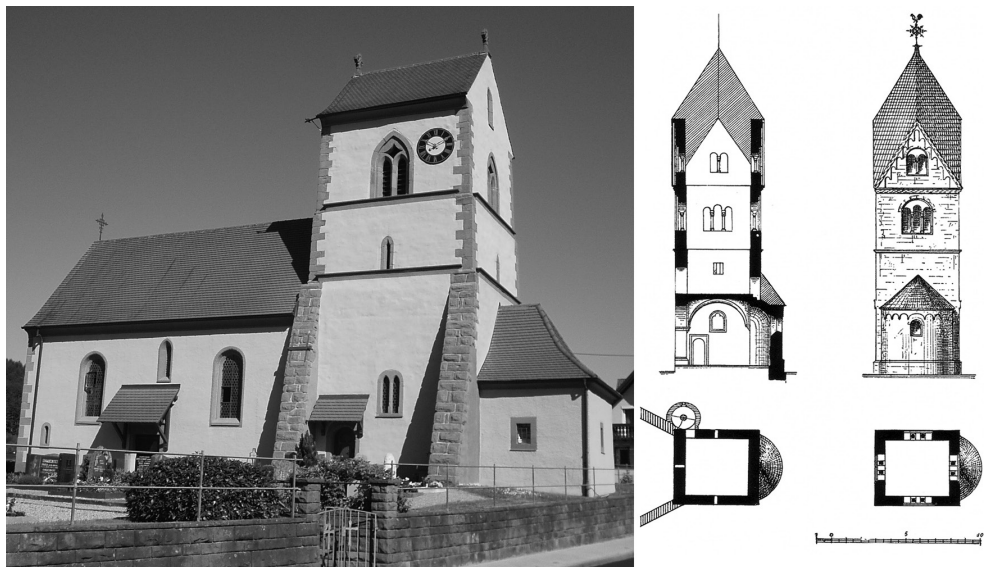

4. Црква Св. Мартина у Шмартну, XIII в.

5. Црква Св. Тројице у с. Велика Недеља, XII в.

примера те групе је црква Светог Мартина у Шмартном на Похорју из XIII в. (сл. 4). Без обзира на каснија доградња њен „корни звоник“ је врло добро изражен. Простор испод њега је прекривен укрштеним ребрима правоугаоног пресека. Сачуване су две конзоле свода у облику капитела са баденбершким љиљанима.

6. Црква Св. Петра и Павла у с. Витељбах, 1132. г. (корни звоник XIII в.)
и црква Св. Лаврентија у с. Обердолендорф, 1144. г.

Порекло овог архитектонског типа добро се види из историје цркве Свете Тројице у селу Велика Недеља код Птуја (сл. 5). Око 1199. год. салцбуршки владар Фридерик Птујски је одузео ту пуну територију од Мађара и покљонио је припадницима немачког витешког реда како би ту земљу колонизирали, бранили и у њој мисионарски деловали. Према документима из 1219. год., име првог жупника из 1219. г. је било Дитрих. Ускоро се ту појавила мања црква зидана на доромански начин у техници „рибља кост“, али „корни звоник“ се надзидао тек крајем XIII в. Исто као у цркви Светог Вида у Дравограду, ту се полукружна апсида користи као баптистериј јер се ту налази крстионица из прве половине XIII в.

У Словенији је сачувано још неколико „корних звоника“ из XIII в. као у преграђеним црквама Светог Јурија у Легену код Словења Граца, Светог Николаја у Вузеници на Драви, Светог Егидија у Шентиљу код Турјака, Свете Богородице на Језеру у Преваљу, Свете Богородице у Шмарју код Јелшама, Светог Мохорја на Козјаку. Поштовање овог свеца води порекло од Аквилеје јер његов приказ се налази у средини XIII в. на аквилејском новцу. То је повезано са одлуком аквилејског синода из 1282. г. о увођењу његовог празника на свим земљама патриархата (јужно од Драве). Преко Аквилеје овамо су обично стизали византијски, мада посредни, архитектонски утицаји.

Осим тога у Словенији је познато још 8 несачуваних цркава са „корним звоникима“, на пример у Равну на Корошком, у Стрмцу, у Шмиклавжу код Водрижа. Само једна словеначка црква са „корним звоником“ је тробродна:

7. Црква Св. Мартина у с. Бухенау и црква у с. Грјуноу, XIII в.

8. Црква опатије Сен Жермињи де Пре, после 800. г.

Свети Јуриј у селу Стара Лока из почетка XII в. У композицији тлоцрта ту се види утицај северне Италије, односно Аквилеје јер се село налази на путу према њој. Претпоставља се да је то рад ломбардијских градитеља.³

³ М. Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, 349–376.

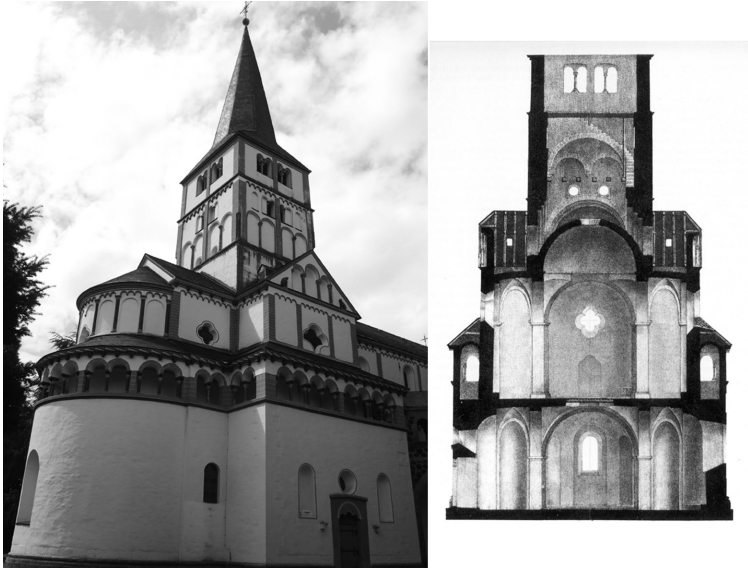
Цркве у Немачкој

У Немачкој је сачувано неколико примера те скупине мада је већина преграђена. Углавном се налазе у епископији Страсбурга као што је црква Светих Петра и Павла у селу Витељбах (*сл. 6*) из 1132. године, али „корни звоник“ датира из XIII в. као и у осталим немачким споменицима овог типа. Црква Св. Лаврентија из 1144. год. у селу Обердолендорф код Келна има „корни звоник“ из XIII в. као и црква Св. Мартина у селу Бухенау код Марбурга (*сл. 7*). Две такве цркве се налазе у околини Берлина, у селу Грјуноу и у селу Сиљбиц код Хале.

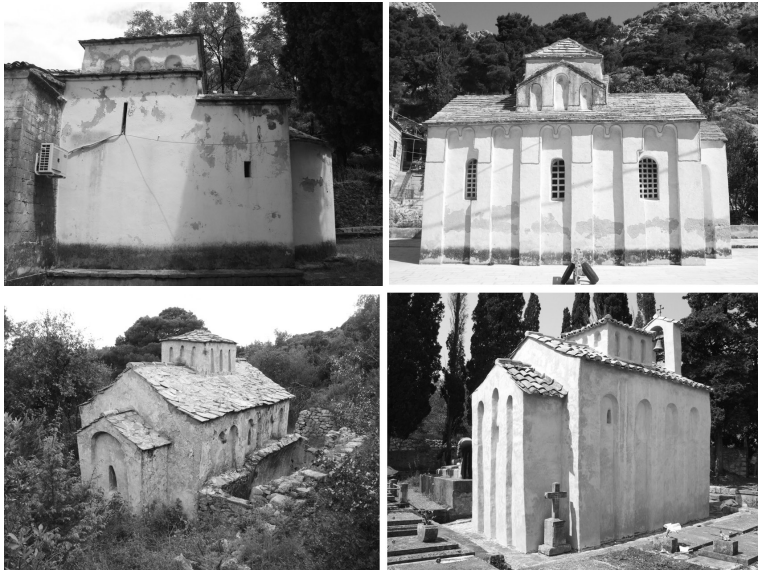
У целини на Западу кубична форма изнад укрснице је постала норма, још од каролиншке архитектуре, као црква опатије Сен Дени из 755. год. и ораториј Сен Жермињи де Пре (*сл. 8*) (после 800. године) са крстоликим тлоцртом. Такође, у каснијој отоновској архитектури с претежним типом тробродне базилике са једним хором (базилика Светог Георгија у Оберцелу 890. год., Рајхенау) (*сл. 9*) и са два хора, трансептима и кулама изнад укрснице и на фасадама

9. Црква Св. Георгија у Оберцелу, 890. г., Рајхенау;
црква Св. Михаила у Хиљдесхајму, међу 1010. и 1033. г.

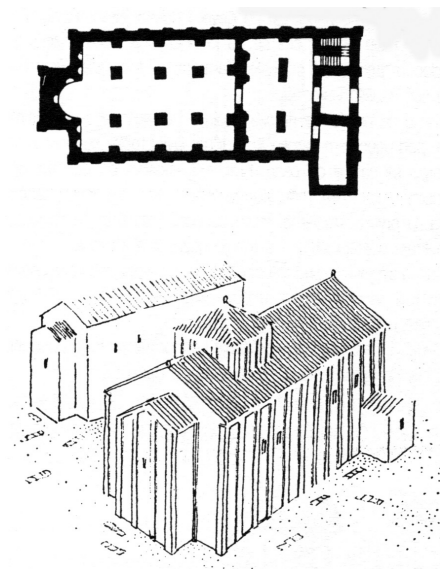

10. Црква Св. Марије и Климента у Шварц-Рајндорфу, 1151. г.

11. Цркве Св. Георгија у Рибници, Св. Петра у Прику код Омиша,
Св. Николе Грчког на Лопуду, Св. Николе на Колочепу, XI в.

(црква Светог Михаила у Хилдесхајму, између 1010. и 1033. године). Модул за све пропорције таквих зграда је квадрат, састављен ширином кракова од укрснице. Најјачи пример, који подцртава заједништво архитектонске композиције куполног обима у Византији и на Западу, јесте црква Свете Марије

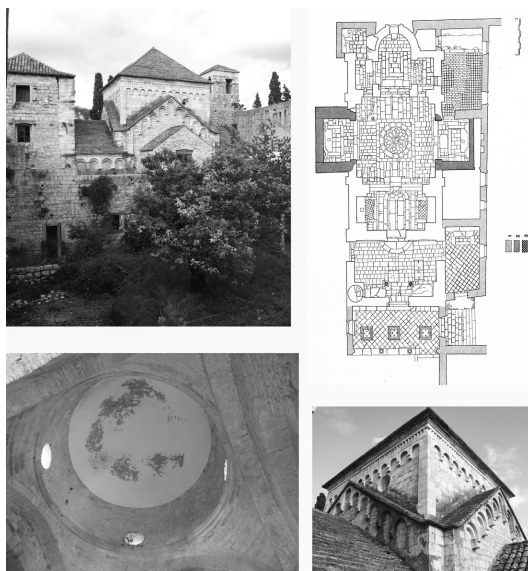
12. Црква Св. Стефана у Солину код Сплита, X в. (реконструкција).

и Климента у Шварц-Рајндорфу (*сл. 10*) из 1151. год., где је квадратна у основи кула изнад укрснице тако акцентована да својим отвореним бифорама на горњим нивоима јако подсећа на звоник.

Цркве у јужној Далмацији

Ипак у највећој мери ове паралеле црква са корним звонцима су присутне и у средњовековној архитектури јужне Далмације, и то у композицији малих црква једнобродног куполног типа (*сл. 11*). То је оригинална и сложена варијанта подужних куполних зграда где се ранохришћанска традиција подужног простора спајала с византијском компонентом у куполи као изразитом акценту целе грађевине. Темељи такве цркве — тробродне базилике Светог Стефана — били су откопани у насељу Солин на рубу порушене Салоне, на острву Госпин Оток у делти реке Јадро. (*сл. 12*). У њој је размак између средишњих парова пилона повећан и обликује поткуполни квадрат за који се претпоставља да је имао кубет.⁴ Мада је он, судећи према реконструкцији, био веома мали и уметнут у широки двосливни кров, за разлику од доминантног положаја корних звоника Словеније и Немачке, ипак без

⁴ *Starohrvatski Solin*, Split 1992, 121–130; A. Duplančić, *Crkve kraljice Jelene u Solinu*, Split 1999, 15, 19, 23, 27, 30, 31; T. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji: 1. Rasprava*, Split — Zagreb 2008, 126; T. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji: 3. Korpus arhitekture: Srednja Dalmacija*, Split — Zagreb 2011, 212–220.

13. Црква Св. Марије на Мљету, сред. XII – поч. XIII в.

сумње треба признати његову присутност као почетка сличног наглашавања главног простора цркве.

Географски ближа Византији, јужна Далмација је, наравно била изложена јачем византијском архитектонском утицају; зато се у XI веку једнобродни куполни тип овде развио са изразитим регионалним особинама. Сачували су се и њему слични типови, који су никли у исто време у Апулији и на различитим грчким копненим и острвним територијама. Главно обележје далматинског типа је постоље призматичног кубета, повећано споља у односу на западне и источне травеје. Изразити пример ове композиције је црква Светог Георгија у Рибници (сада Подгорица). Такав повећани травеј отвара генезу настанка тих споменика, који су повезани са неким познатим узорима једнобродних куполних цркава са уцртаним трансептом. У то време када су цркве у Апулији, Грчкој, а и храм Светог Георгија у Рибници сачувале у повећаном централном травеју одјек првобитног трансепта, све су јужнодалматинске куполне цркве изгубиле ту генетичку везу са прототипом. Једини траг тог раног облика се сачувао у троугаоним куполним фронтонима цркве Светог Петра у Прику код Омиша из XI в.

Ова црква је најранији сачувани споменик једнобродног куполног типа са троугаоним куполним фронтонима, и та појава може се сматрати у неком смислу пројекцијом фронтонâ, карактеристичних за типолошку групу цркава са уцртаним трансептом у византијској архитектури IX–XI в. Ова особина ће добити свој монументални облик у зрелој романици — на пример, у цркви Свете Марије на Мљету (сл. 13). А у цркви Светог Петра у Прику код Омиша је присутна црта, веома ретка за Далмацију — прелаз од правоугаоне основе

зидова ка кружној основи куполе остварује се пандативима, а преко њих купола се ослања на четири јака ступца, спојена са зидом. Источни и западни травеји су прекривени крстастим сводовима, који су као и купола украшавају стукком. Таква организација ентеријера без сумње приближава ову цркву кругу византијске уметности.⁵ Четвртасти кубет са забатимâ и трима слепим луковимâ на свакој страни израста управо из тела грађевине, сакривајући споља свој облик у коцкастом постољу.⁶

Порекло једнобродног куполног типа обично се сматра повезаним са планом учртаног крста, где су, при изузетно редуцираним бочним бродовима, пилони наслоњени на бочне зидове и изгледају као пиластри. При томе тротрапни фронтони изнад централних травеја бочних фасада стварају илузију базиликалног крова и тробродног ентеријера. Дакле, сматра се да генетички прототип јужно-далматинских једнобродних куполних цркава јесте тробродна базилика.⁷

У јужној Далмацији се сачувало отприлике двадесет споменика тог типа: већина од њих се налазе на Елафитима: на Лопуду — Светог Илије, Светог Николаја Грчког, Светог Јована Крститеља; на Колочепу (који је досада сачувао свој грчки назив Каламота) — Светог Срђа, Светог Георгија, Светог Николаја, Светог Барбаре, Светог Фрање; на Шипану — Светог Петра, Светог Миховила. Такође карактеристични споменици овог типа су цркве Светог Николаја у Пријеку и црква „Сигурата“ у Дубровнику, црква Светог Томе у Кутима код Котора и црква Св. Миховила у Стону из XI в. Мада купола последњег споменика није сачувана, према општем мишљењу истраживача, просторна шема цркве, која је унутар и изван рашчлањена на три травеја плитким нишама и лезенама, сведочи о првобитној куполи изнад централног травеја.⁸

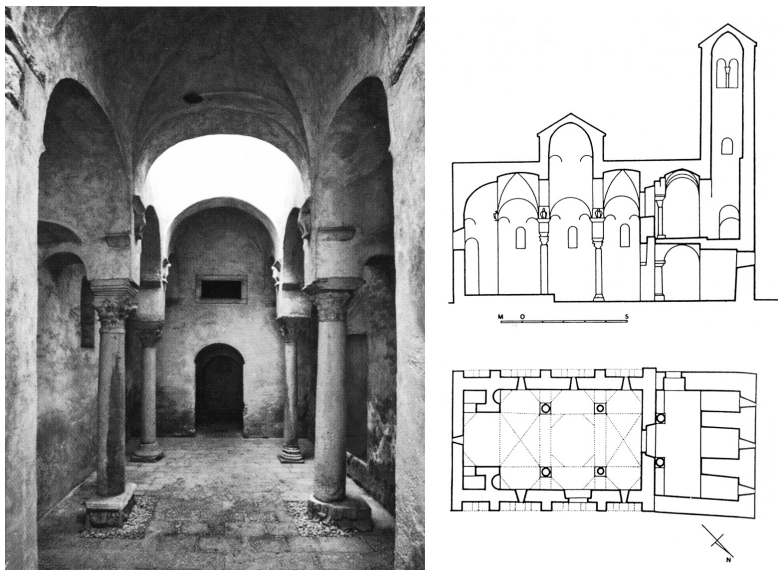
Што се тиче северне границе ширења једнобродног куполног типа, три су сачуване цркве — Светог Петра у Омишу, Светог Николаја и Светог Миховила на Брачу — јасно указују да је читав регион Неретванског базена до северних граница био укључен у овај програм црквеног градитељства. Успон Неретванске кнежевине у XI в. и њене границе потврђују архитектонску топографију јужно-далматинског куполног типа. На крају, не треба заборавити да северна граница ширења овог типа углавном одговара северно-западној граници Византије у доба императора Василија II, те је зато инвазија византијског утицаја на овај веома изразити доромански тип сасвим разумљива.

⁵ P. Vežić, *Elementi di architettura bizantina nelle costruzioni alto medievali di Zara* (Hortus Artium Medievalium 4), Zagreb — Motovun 1998, 66–68.

⁶ T. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji: 1. Rasprava*, 126, 254.

⁷ T. Marasović, *Dalmatia praeromanica*, 411–414.

⁸ Ђ. Јанковић, *Српско Поморје од 7. до 10. столећа*, Београд 2007, 122; Г. Суботић, *Архитектура и скулптура средњег века у Приморју*, Београд 1963, 22; T. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji: 1. Rasprava*, 255.

14. Црква Св. Ловре у Задру, XI – XII в.

Дакле, формирање јужно-далматинског једнобродног куполног типа у раносредњовековној архитектури Далмације може се објаснити пресеком двају основних утицаја или постојањем двеју традиција: уздужног простора, који потиче из ранохришћанске архитектуре, и централне концепције са куполом, што се може повезати са политичком и културном присутношћу Византије у овом региону у IX веку.⁹

Композицијске паралеле цркава са корним звонницама су се нашле и у оним споменицима Далмације који припадају другим архитектонским типовима. Јединственост биполарне стилистике јужне Далмације је изазвана у првом реду чињењем да је тај регион био у саставу Српске државе све до њеног пада на крају XIV века, а при томе је ипак био у јурисдикцији католичке епископије Дубровника.

Најизразитији примери источно-јадранских цркава са куполом у облику кубета су представљени у самом „византијском“ архитектонском типу, чији су споменици присутни чак у средњој Далмацији, односно у региону који је више удаљен од византијских утицаја. Црква Светог Ловре у Задру (сл. 14), из XI–XII века, типичан је византијски храм на четири стуба, на којима је лежала несачувана купола са правоугаоним постољем.¹⁰ Начин пресвођења представља изузетак: бочни бродови су пресвођени полукалотама на тромпама, а источни и западни травеји средњег брода — бачвастим сводовима, којим је помоћу малтера придодан облик крстастих сводова. Дакле, црква је

⁹ T. Marasović, *Graditeljstvo starohrvatskog doba u Dalmaciji*, Split 1994, 88.

¹⁰ R. Krauthajmer / S. Ćurčić, *Ranohrišćanska i vizantijska arhitektura*, Beograd 2008, 340–341.

15. Црква Св. Николе у Велом Варошу у Сплиту, околу 1068 г.
Преобликовање куполе у звоник к. XI – поч. XII в.

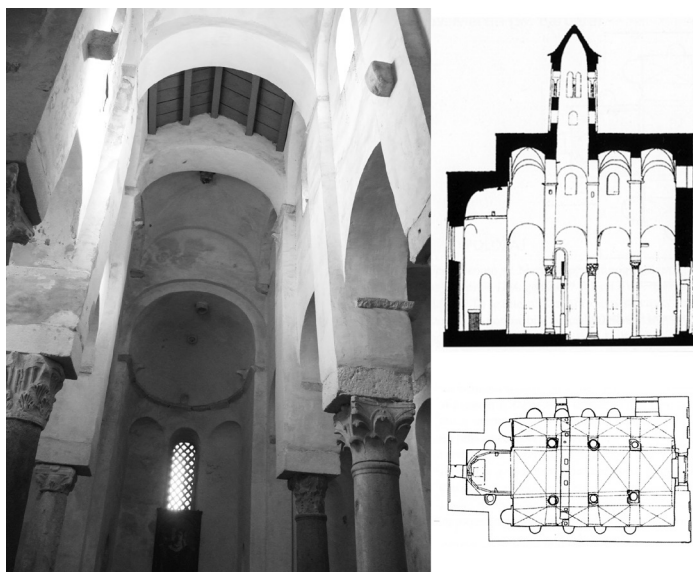
тробродна према плану и једнобродна по начину пресвођења.¹¹ Овај начин пресвођења бочних бродова системом полукупола са тропима такође је створио дефиницију да је црква минијатурна куполна базилика.¹² Ипак, према нашем мишљењу, треба признати да овде постоји одлучујући тип учртаног крста на четири стуба, а овом типу припада црква Светог Николе у Велом Варошу у Сплиту (сл. 15), типичан византијски куполни храм сажетог уписаног крста на четири стуба. Претпоставља се да је у првој фази грађења око 1068. године изнад укрснице била купола, а током обнове с краја XI — почетка XII в. купола је била преображена у ниски звоник (који је вероватно био у функцији). Током реконструкције 1949. год. отвори на зидовима звоника су били протумачени као плитке нише (слепе аркаде).¹³ Дакле, у овом примеру имамо композицијску паралелу црквама са корним звонцима, а и аналогију функционалној употреби главног саставног елемента.

У конструктивном погледу веома блиска типу цркве на четири стуба је и мала тробродна базилика Свете Барбаре (првобитно Светог Мартина) у

¹¹ I. Petricioli, *Srednjovjekovnim graditeljima u spomen*, Split 1996, 75.

¹² S. Ćurčić, *Architecture in the Balkans from Diocletian to Suleyman the Magnificent*, New Haven — London 2010, 438.

¹³ T. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji: 1. Rasprava*, Split — Zagreb 2008, 114, 201, 297; T. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji: 3. Korpus arhitekture: Srednja Dalmacija*, Split — Zagreb 2011, 356–362; T. Marasović, *Graditeljstvo starohrvatskog doba u Dalmaciji*, Split 1994, 88–89, 212–216.

16. Црква Св. Барбаре (Св. Мартина) у Трогиру, IX в., звоник XI в. (реконструкција).

Трогиру (сл. 16). Она се разликује од овог византијског типа само тим што има сувишни травеј, односно не два него три пара стубова. Вероватно, првобитна црква је никла тек у IX веку, а у XI веку се појавила купола у облику звоника изнад централног травеја средњег брода, који је једини изгубио крстасте сводове, док су други травеји прекривени њима. Постојање куполе-звоника помиње се и у историјским изворима; ипак, висина звоника је остала спорна. Постоји пројекат реконструкције са високим звоником, слично раније разматраним црквама са корним звонцима.¹⁴

Византијске паралеле

Порекло овог типа није сасвим јасно. Пошто није познат на југу Европе, појавила се верзија о његовом северном пореклу, што се оправдава германском колонизацијом словеначких земаља и преносом њихових архитектонских типова.

Ипак простор испод таквог „корнег звоника“ може се упоредити са укрсношницом главног брода и трансепта у ранохришћанским базиликама, а такође и у куполним црквама у Византији и на Западу. Појачањем улоге повишеног централног обима изнад укрсношнице (након што је испод ње учвршћено место пресвителија) вањска архитектонска композиција кубета у облику квадратне у основи куле или у облику три издвојена обима — кубичног постоља,

¹⁴ Т. Marasović, *Dalmatia praeromanica*, 90; Т. Marasović, *Dalmatia praeromanica: Ranosrednjovjekovno graditeljstvo u Dalmaciji*: 3. Korpus arhitekture: Srednja Dalmacija, Split — Zagreb 2011, 120–127.

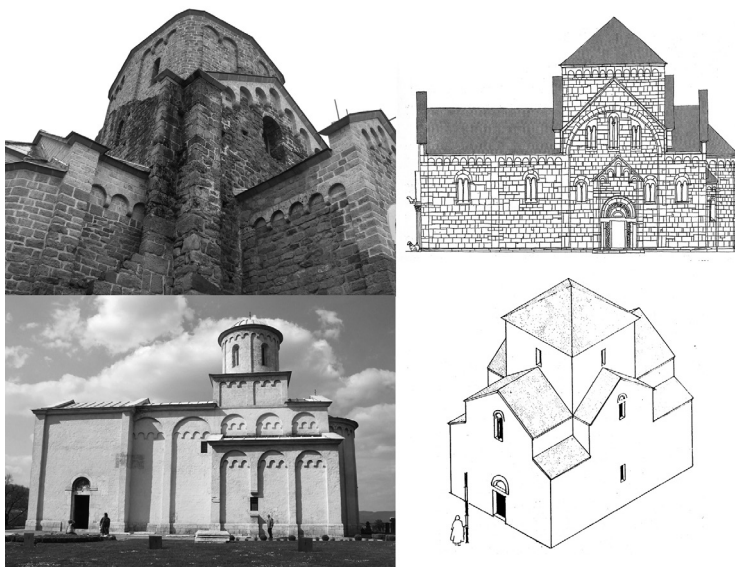

17. Базилика Св. Софије у Софији, поч. VII в.

тамбура и калоте — добила је посебан одјек. То је добро познато. У источном делу Империје као примери овог наглашавања кубичног постоља кубета може служити базилика Свете Софије у Софији (сл. 17) из почетка VII в., где октагонални тамбур скрива калоту тако да се она тек незнатно узвисује изнад свог моћног кубичног постоља, и зато се изнад укрснице чита само недељиво доминирајућа кула. Јако спуштени кракови трансепта изгледају као приграђени уз њу, због чега се споља чини да се ова кула подиже од самог темеља. Моћно кубично постоље тамбура је истакнуто и у стилској концепцији цркве Свете Софије у Солуну из средине VII — почетка VIII в., а у средњовизантијској архитектури то је јако изражено у светогорском католикону манастира Протат (Велика Лавра), после 961. године. Касније он је послужио као образац за композицију других светогорских манастира, укључујући Хиландар (1293. год.), који је углавном постао образац за рашке цркве.

Наглашавање поткуполне укрснице у облику куле присутно је и на раним рашким споменицима. Конкретно то је изражено у композицији Ђурђевих Ступова у Расу 1170 — 1171. год. (сл. 18) и у високом постољу куполе цркве Светог Ахилија у Ариљу из краја XIII в. Осим тога, постоје реконструкције првобитно замишљеног кубичног облика изнад Богородичне цркве у Студеници из 1183 — 1196. године, Ђурђевих Ступова у Будимљу, до 1219. године.¹⁵

¹⁵ М. Чанак-Медић, *Архитектура Немањиној доба I: Цркве у Тојлици и долинама Ибра и Мораве / Споменици српске архитектуре средњега века: Корпус сакралних грађевина*, Београд 1986, 90; М. Чанак-Медић, *Архитектура Немањиној доба II: Цркве у Полимљу и на Приморју / Споменици*

18. Турђеви Ступови у Расу, 1170. – 1171. г.; црква Св. Ахилија у Ариљу, к. XIII в.
 Реконструкције првобитног пројекта Богородичне цркве у Студеници, 1183. – 1196. г.
 и Турђевих Ступова у Будимљу, пре 1219. г.

ЗАКЉУЧАК

Чини се да сви набројени примери кула изнад укрснице налазе своју композицијску паралелу, мада условну и удаљену, са словеначким „корним звонцима“. То се може објаснити византијским стилским утицајем на копнено подручје Словеније, због његовог античког континуитета и медитеранских веза. Наравно, главна улога је била западна оријентација у развоју средњовековне архитектуре у тим земљама, које су крајем VIII века постале франачке. Византијски утицаји су били посредни и закаснили, јер су могли стићи у те регионе само преко Јадрана као медитерански утицаји. Сигурно су преовладали копнени романски утицаји из Немачке, Француске и Мађарске. Зато је ту архитектура носила претежно западни карактер. Што се тиче неких делова црквених грађевина, конкретно облика изнад укрснице, мислим, да то може да говори о постојању генетичких веза које нас враћају ка идеји заједничког корена романске и византијске архитектуре.

ници српске архитектуре средњег века: Корпус сакралних грађевина, Београд 1989, 96; В. Кораћ, Црква Св. Марије на Мљеицу, у: В. Кораћ, Између Византије и Запада: одабране студије о архитектури, Београд 1987, 174–185.

THE TOWER ABOVE THE CROSSING AND THE “CHORTRUM” IN ROMANESQUE
ARCHITECTURE OF SLOVENIA, GERMANY AND SOUTHERN DALMATIA:
THE PROBLEM OF GENESIS AND POSSIBLE BYZANTINE PARALLELS

ARIADNA VORONOVA

St.Tikhon's Orthodox University, Moscow

variadna2@yandex.ru

Abstract: The article discusses a special type of western European Romanesque architecture, the church with the presbytery (choir) under the bell tower (germ. “Chorturm”, fr. “tour chevet”), the base of which is the altar space. Most of all are common in areas on the border of present-day states of Slovenia (the area of Koroško) and Austria (region Carinthia), and in south and West Germany (Thuringia, Alsace) and Scandinavia. It is a special architectural type that occurs mostly in small rural churches, and is a separate regional group. However, the space under this bell tower can be compared with crossing of the nave and the transept in early Christian basilicas and dome churches in Byzantium and in the West. It shows a genetic relation, which returns to the idea of a common root Romanesque and byzantine architecture. ► *Key words:* Chortrum, tower above the crossing, Medieval architecture, Dalmatia, Rashka school, Byzantine Art, Romanesque Art